

SEMAVER

Sait Faik Abasıyanık

HECE YAYINLARI

İÇİNDEKİLER

Semaver /	11
Stelyanos Hrisopulos Gemisi /	17
Meserret Oteli /	27
Bir Kıyının Dört Hikâyesi /	33
İpekli Mendil /	43
Kıskançlık /	47
Bohça /	51
Orman ve Ev /	55
Düğün Gecesi /	59
Şehri Unutan Adam /	63
Üçüncü Mevki /	67
Garson /	73
Birtakım İnsanlar /	79

Benimle Beraber Seyahatten Dönerler

Sevmek Korkusu /	85
Louvre'dan Çaldığım Heykel /	89
Robenson /	91
İhtiyar Talebe /	93
Bir Vapur /	117

ÖN SÖZ

Sait Faik Abasıyanık (1906-1954), Türk hikâyeciliğinin zirve şahsiyetlerindedir. Lise yıllarında başlayan edebiyat hevesini bir tutkuya dönüştüren ve yaşamı boyunca yazma arzusunu yitirmeyen Sait Faik, kısa denilebilecek hayatında pek çok eser kaleme almıştır. Onun lise yıllarında “İpekli Mendil” ve “Zemberek” ile başlayan yolculuğu, devrin süreli yayınlarında devam etmiş; otuzların ortalarında o da her genç yazar gibi yazdıklarını kitaplaştırmamanın peşine düşmüştür. Yaşar Nabi’ye yazdığı 6 Aralık 1935 tarihli mektubunda bu niyetini şu cümlelerle ifade eder:

... Sonra bir de hikâyelerimi kitap hâlinde çıkarmaya heves ettim. Onun için bu yazıları gönderip göndermemekte kitabım çıkıncaya kadar mütereddidim. Mamafih kitabı orada çıkarmak mümkün olursa, bana kaç çıkabileceğini yazarsanız memnun olurum. Şayet burada çıkarmak daha muvafık olursa, siz herhâlde birkaç tane satmayı bana vadeder misiniz? Bu hususu tenvir eden mektubunuzu acele beklerim.

Sait Faik’in bu isteği Yaşar Nabi tarafından görülmemiş olacak ki onun ilk kitabı 1936’da Remzi Kitabevi tarafından yayımlanır. Bu ilk baskıda yazarın daha önce yayımlanmış on sekiz hikâyesine yer verilmiştir. Tamamı 1934-1936 yılları arasında *Varlık*’ta yayımlanan bu hikâyeler erken dönem eseri olmakla birlikte hem devrinde ses getiren hem de sonraki kuşakları etkileyen eserlerdir. Gözlemci bir tavırla farklı toplumsal ve kültürel yapıdaki insanları anlattığı hikâyelerle yazınsal kimliğinin anahtar sözcüklerini yerine karakteristik özelliklerini yazarlığın

henüz başında gösteren Sait Faik'in *Semaver*'de işlediği dünya ve takındığı üslup, onun edebî kişiliğinin özeti mahiyetindedir. Bu dönem eserlerinde belirli bir dünya görüşüne bağlı kalmadan, sıradan görünen insanın kendi dünyasındaki büyük yaşantıları anlatan yazar, insanın ayakta kalma çabasını anlatmaya değer bulur. Sait Faik, psikolojik unsurlar yerine davranış ve diyaloglarla insanı görünür hâle getirme isteğindedir.

Sait Faik'in 1940'lara kadar süren erken dönem hikâyeciliğinin ilk eseri *Semaver*'in ikinci baskısı Sait Faik'in ölümünden üç yıl önce, 1951'de yapılır. On beş yıl sonra yapılan bu baskıda, birtakım değişiklikler yapılmıştır. İkinci baskıda; *Şahmerdan*'ın ilk baskısına eklenen "Garson" ve "Birtakım İnsanlar" adlı hikâyeler, *Semaver*'e dâhil edilmiş; birinci baskıdaki "Bir Kadın" ise *Şahmerdan*'a aktarılmıştır. İkinci baskıdan itibaren on dokuz hikâyeye çıkan *Semaver*'in sonraki baskılarında da yazarın sağlığında çıkan son baskı takip edilmiştir.

Bu edisyonun hazırlanışında hikâyelerin dergilerdeki ilk hâlleriyle ile 1936 ve 1951 yıllarında yapılan baskılar mukayese edilmiş; tespit edilen farklılıklar metin içindeki dipnotlarla gösterilmiştir. Yazım ve noktalama hususunda günümüz kurallarına uyulmakla birlikte yazarın yerel söyleyişleri koruduğu kısımlarda orijinal yapı korunmuştur.

Bir yazarın yazın dünyasındaki geçirdiği değişimi, eserlerinin art zamanlı değerlendirilmesi kadar eser baskılarında görülen farklılıklar da göstermektedir. Sait Faik'in dergilerdeki hikâyelerinin dergilerdeki ilk hâllerinin kitaplaşma sürecinde geçirdiği dönüşüm de yazarın çağına uygun bir söz dağarcığı kullanma ve durulaşma kaygısının bir göstergesidir. Kitap boyunca var olan dipnotlarda görüleceği üzere Sait Faik, sözcük seçiminde çağının dil tercihlerine uyum göstererek kimi sözcükleri değiştirmiş; bir ek ya da sözcüğü çıkardığı gibi büyük bir paragrafı da hikâyesinden kaldırmıştır.

Çağdaş Türk hikâyesinin gelişmesine dergileri ve yayınlarıyla büyük katkı veren Hece Yayınları, Sait Faik'in hikâyeciliğindeki

değişimi gösteren bu edisyon kritiği yayımlayarak büyük bir hizmet sunmuştur. Başta herhangi bir maddi kaygı gütmenden bu işi üstlenen Sayın Ömer Faruk Ergezen Bey'e ve yayın dizisinin editörlüğünü yürüten Sayın Dr. İbrahim Demirci'ye çok teşekkür ederim.

Doç.Dr. Koray Üstün

SEMAVER¹

– Sabah ezanı okundu. Kalk yavrum, işe geç kalacaksın.

Ali nihayet iş bulmuştu. Bir haftadır fabrikaya gidiyordu. Anası memnundu. Namazını kılmış, duasını yapmıştı. İçindeki Cenabıhak'la beraber oğlunun odasına girince uzun boyu, geniş vücudu ve çok genç çehresi ile rüyasında makineler, elektrik pilleri, ampuller gören, makine yağları sürünen ve bir dizel motoru homurtusu işiten oğlunu evvela uyandırmaya kıyamadı. Ali işten çıkmış gibi terli ve pembe idi.

Halıcıoğlu'ndaki fabrikanın bacası kafasını kaldırmış, bir horoz vakarıyla sabaha, Kâğıthane sırtlarında beliren fecrikâzibe bakıyordu. Neredeyse ötecekti.

Ali nihayet uyandı. Anasını kucakladı. Her sabah yaptığı gibi yorganı kafasına büsbütün çekti. Anası yorgandan dışarıda kalan ayaklarını gıdıkladı. Yataktan bir hamlede fırlayan oğluyla beraber tekrar yatağa düştükleri zaman bir genç kız kahkahasıyla gülen kadın mesut sayılabilirdi. Mesutları çok az bir mahallenin çocukları değil miydiler? Anasının çocuğundan, çocuğun anasından başka gelirleri var mıydı? Yemek odasına kucak kucağa geçtiler. Odanın içini kızarmış bir ekmek kokusu doldurmuştu. Semaver, ne güzel kaynardı. Ali semaveri, içinde ne ıstırap ne grev ne de kaza olan bir fabrikaya benzetirdi. Ondan yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi.

Sabahleyin Ali'nin bir semaver, bir de fabrikanın önünde bekleyen salep güğümü hoşuna giderdi. Sonra sesler. Halıcıoğlu'ndaki askerî mektebin borazanı, fabrikanın uzun ve bütün

¹ İlk yayını: *Varlık*, 42, 01.04.1935.

Haliç'i cınlatan düdüğü, onda arzular uyandırır; arzular söndürdü. Demek ki, Alimiz biraz şairce idi. Büyük değirmende bir elektrik amelesi için hassasiyet, Haliç'e büyük transatlantikler sokmaya benzerse de biz, Ali, Mehmet, Hasan biraz böyleyizdir. Hepimizin gönlünde bir aslan yatar.

Ali annesinin elini öptü. Sonra şekerli bir şey yemiş gibi dudaklarını yaladı. Annesi gülüyordu. O annesini her öpüşte, böyle bir defa yalanmayı âdet etmişti. Evin küçük bahçesindeki saksıların içinde fesleğenler vardı. Ali birkaç fesleğen yaprağını parmaklarıyla ezerek avuçlarını koklaya koklaya uzaklaştı.

Sabah serin, Haliç sisli idi. Arkadaşlarını sandal iskelesinde buldu, hepsi de dinç delikanlılardı. Beş kişi Halıcioğlu'na geçtiler.

Ali bütün gün zevkle, hırsla, iştiaqla çalışacak. Fakat arkadaşlarından üstün görünmek istemeden. Onun için dürüst, gösterişsiz işleyecek. Yoksa işinin fiyakasını da öğrenmiştir. Onun ustası İstanbul'da bir tek elektrikçi idi. Bir Alman'dı. Ali'yi çok severdi, İşinin dalaveresini, numarasını da öğretmişti. Kendi kadar usta ve becerikli olanlardan daha üstün görünmenin esrarı çeviklikte, acelede, aşağı yukarı sporda, yani gençlikte idi.

Akşama, arkadaşlarına yeni bir dost, yeni bir kafadar, ustalarına sağlam bir işçi kazandırdığına emin ve memnun evine döndü.

Anasını kucakladıktan sonra karşı kahveye, arkadaşlarının yanına koştu. Bir pastra oynadılar. Bir heyecanlı tavlâ partisi seyretti. Sonra evinin yolunu tuttu. Anası yatsı namazını kılıyordu. Her zaman yaptığı gibi anacığının önüne çömeldi. Seccadenin üzerinde taklalar attı. Dilini çıkardı. Nihayet kadını güldürmeye muvaffak olduğu zaman, kadıncağız selam vermek üzere idi. Anası:

– Ali be, günah be yavrum, dedi². Günah yavrucuğum, yapma³!

Ali:

² “dedi”, ikinci baskıda eklenmiştir.

³ “yapma”, ikinci baskıda eklenmiştir.

– Allah affeder ana, dedi⁴.

Sonra saf, masum sordu:

– Allah hiç gülmez mi?

Yemekten sonra Ali, bir Nat Pinkerton romanı okumaya daldı. Anası ona bir kazak örüyordu. Sonra yükün içinden lavanta çiçeği kokan şilteler serip yattılar.

Anası sabah namazı okunurken Ali'yi uyandırdı.

Kızarmış ekmek kokan odada semaver ne güzel kaynardı. Ali semaveri, içinde ne ısırap, ne grev, ne de patron olan bir fabrikaya benzetirdi. Onda yalnız koku, buhar ve sabahın saadeti istihsal edilirdi.

* * *

Ali'nin annesine ölüm, bir misafir, bir başörtülü, namazında niyazında bir komşu hanım gelir gibi geldi. Sabahları oğlunun çayını, akşamları iki kap yemeğini hazırlaya hazırlaya akşamı ediyordu. Fakat yüreğinin kenarında bir sızı hissediyor; buruşuk ve tülbent kokan vücudunda akşamüstleri merdivenleri hızlı hızlı çıktığı zaman bir kesiklik, bir ter, bir yumuşaklık duyuyordu.

Bir sabah⁵, daha Ali uyanmadan, semaverin başında üzerine bir fenalık gelmiş; yakın sandalyeye çöküvermişti. Çöküş, o çöküş.

Ali annesinin kendisini bu sabah niçin uyandırmadığına hayret etmekle beraber uzun zaman vaktin geciktiğini anlamamıştı. Fabrikanın düdüğü, camların içinden tizliğini, can koparıcılığını terk etmiş ve bir sünger içinden geçmiş gibi yumuşak, kulaklarına geldi. Fırladı. Yemek odasının kapısında durdu. Masaya elleri dayalı uyuklar gibi vaziyetteki ölüyü seyretti. Onu uyuyor sanıyordu. Ağır ağır yürüdü. Omuzlarından tuttu. Dudaklarını soğumaya başlamış yanaklara sürdüğü zaman ürperdi.

Ölümün karşısında, ne yapsak, muvaffak olmuş bir aktörden farkımız olmayacak. O kadar, muvaffak olmuş bir aktör.

⁴ “dedi”, ikinci baskıda eklenmiştir.

⁵ Dergide “sabahleyin”

Sarıldı. Onu kendi yatağına götürdü. Yorganı üstlerine çekti, soğumaya başlayan vücudu ısıtmaya çalıştı. Vücudunu, hayatı-yetini bu soğuk insana aşılama uğraştı. Sonra, âciz, onu köşe minderinin üzerine attı. Bütün arzusunun rağmen o gün ağla-yamadı. Gözleri yandı, yandı, bir damla yaş çıkarmadı. Aynaya baktı. En büyük kederin karşısında, bir gece uykusuz kalmış insan çehresinden başka bir çehre almak kabil olmayacak mıydı?

Ali birdenbire zayıflamak, birdenbire saçlarını ağarmış gör-mek, birdenbire belinde müthiş bir ağrı ile iki kat oluvermek, hemen yüz yaşına girmiş kadar ihtiyarlamak istiyordu. Sonra ölüye bir daha baktı. Hiç de korkunç değildi.

Bilâkis çehre eskisi kadar müşfik, eskisi kadar mülayimdi. Ölünün yarı kapalı gözlerini metin bir elle kapadı. Sokağa fırladı. Komşu ihtiyar hanıma haber verdi. Komşular koş a koş a eve geldiler. O fabrikaya yollandı. Yolda kayıkla giderken, ölüme alışmış gibi idi.

Yan yana, kucak kucağa, aynı yorganın içinde yatmışlardı. Ölüm munis, anasına girdiği gibi onun bütün hassasiyetini, şefkatini, yumuşaklığını almıştı. Yalnız biraz soğuktu. Ölüm bildiğimiz kadar korkunç bir şey değildi. Yalnız biraz soğuktu o kadar...

Ali, günlerce evin boş odalarında gezindi. Gece ışık yakma-dan oturdu. Geceyi dinledi. Anasını düşündü. Fakat ağlayamadı.

Bir sabah yemek odasında karşı karşıya geldiler. O, yemek masasının muşambası üzerinde sakın ve parlaktı. Güneş sarı pirinç madeninin üzerinde donakalmıştı. Onu kulplarından tutarak, gözlerinin göremeyeceği bir yere koydu. Kendisi bir sandalyeye çöktü. Bol bol, sessiz bir yağmur gibi ağladı. Ve o evde o, bir daha kaynamadı.

Bundan sonra Ali'nin hayatına bir salep güğümü girer.

Kış Haliç etrafında İstanbul'dakinden daha sert, daha sisli olur. Bozuk kaldırımların üzerinde buz tutmuş çamur parçala-rını kırarak erkenden işe gidenler; mektep hocaları, celepler ve kasaplar fabrikanın önünde bir müddet dinlenirler, kocaman bir duvara sırtlarını vererek üstüne zencefil ve tarçın serpilmiş salep

içerlerdi⁶.

Yün eldivenlerin içinde saklı kıymettar elleri salep fincanını kucaklayan burunları nezleli, kafaları grevli, ıstıraplı pirinç bir semaver gibi tüten sarışın ameleler, mektep hocaları, celepler, kasaplar ve bazan fakir mektep talebeleri kocaman fabrika duvarına sırtlarını verirler; üstüne⁷ rüyalarının mabadi serpilmiş salepten yudum yudum içerlerdi.

⁶ İlk baskının sonunda yer alan düzeltme cetvelinde “üstüne salep serpilmiş” yerine “üstüne salep ve tarçın serpilmiş” olacağı yazılmıştır fakat ikinci baskıda mevcut hâlini almıştır.

⁷ İlk baskıda “üzerlerine” (“üçerlerine” şeklinde yanlış dizilmiştir).

STELYANOS HRİSOPULOS GEMİSİ¹

Kış, Ada'nın sahillerine lodoslarla beraber gelirdi. Kocayemiş ağaçlarının çamlarla birleştiği adanın lodos tarafında, hiçbir ev yoktur. Orada kocaman vahşi kayalar, tuhaf kuşlar ve derin uçurumlar vardır. Kalpazanlar Kayası'nın üstünden lodos aştığı zaman, adanın poyraz tarafındaki evlerinde sessiz bir hayat başlardı. Göçler gitmiş olurdu. Banyolar sökülmüş, köşkler küskün ve hayatsız dururdu. Küçük sandallar yer yer² karaya çekilmiş bulunurdu. İşte balık zamanı bu zamandı. Kocaman gır gır kayıkları³ sahile başvurulur, torik ve palamut adanın etrafında bütün gün döner dolaşırdı. Kocaman kayıklar, kocaman bir şehre durmadan⁴ balık götürür, adaya para pul, bir iki çuval un, birkaç kilo et getirirlerdi⁵. O sene kış ne kadar fazla olmuşsa balık da o nispette az çıkmıştı. Balığın az, kışın çok olması günah çıkartan papazı bile düşündürdü.

Stelyanos sabahtan beri çaparı⁶ hazırlıyordu. Tamir ettiği ağlar çoktan bozulmuş, yazın hazırladığı oltalar kopmuş, kayığın boyaları dökülmüş, evin içi çoktan karmakarışık olmuştu. Bu sene balık yoktu. Bu seneki göçler⁷ evvelki senekiler gibi bol keseden para harcamamışlardı. Balığı bile başka balıkçıdan

¹ İlk yayın: *Varlık*, 61, 15.01.1936.

² Dergide "bire birer"

³ Torik ve palamut için sahillere gelen ve bir motorla çekilen on on beş kişilik çifte balıkçı kayıkları (y.n.). Yazar tarafından eklenen bu dipnotlar dergi edisyonunda mevcut olup kitaplara dâhil edilmemiştir.

⁴ Dergide "mütemadiyen."

⁵ Dergide: "getirirdi."

⁶ Ucuna yem yerine hindi tüyü bağlanmış on, on beş veya daha fazla iğneli bir nevi olta. (y.n.)

⁷ Yazlığa gelenler, yazlık için ev veya oda tutmuş adalı olmayan yabancılar. (y.n.).

almışlardı. Beş para faydalarını görmemişti. Trifon kışa girerken hastalanmıştı. Köyde ilaç pahalıydı. Şehre inmek bir meseleydi. Trifon gerçi mektebe gitmiyordu. Ama⁸ kendi kendine çalışıyordu. Kitap, defter bile epey para tutmuştu. Stelyanos yarın balığa gidecekti. Çaparanın hindi tüylerini düzeltiyor; kopmuş, çürümüş misinaları⁹ tamir ediyor, paslı iğneleri değiştiriyordu. Bir bol balık olsaydı yarın da biraz gazyağı, bir parça şeker, Trifon'a bir pantolon, bir yün yelek, kendisine bir kasket alabilseydi. Evin içini biraz düzeltse, şehirden Trifon'a bir iki küçük hediyecek getirseydi. Bir denizci hikâyesi kitabı satın alsaydı. Bir kocaman gemi resmi bulup Trifon'un yattığı küçücük odaya çivileseydi.

Stelyanos balığa akşamleyin çıktı. Gecenin kim bilir hangi saatinde dönecekti. Trifon büyükbabasını beklerken uyuyakalmıştı. Rüya görüyordu.

Bir kayanın önünde bir gemi vardı. Trifon geminin içinde mi, yoksa kayanın üstünde miydi? Müthiş bir dalga, her an gemiyi o büyük kayaya çarpacak gibi yaklaşıyor, sonra nasıl oluyor bilinmez, dalga gelip gemiye çarpıyordu. Her an o kaya ile gemi arasında bir iki kulaçlık mesafe azalacak zannedildiği hâlde azalmıyordu, artmıyordu da.

Bu rüya böylece devam ederken Stelyanos içeri girdi. Rüzgâr odanın içini karıştırdı. Bir iki fotoğraf yerlerinden düştü. Danteller uçtu.

- Uyuyor muydun, Trifon?
- Uyuyordum ya... Balık var mı baba?
- Yok... Deniz sanki bomboş.
- Neden acaba?
- Muhakkak bir canavar peyda oldu, Trifon. Yoksa bu vakit balık olmaz mı?
- Dede... Sen hiç canavar gördün mü?

Stelyanos canavar görüp görmediğini kendi kendisine sorduğu zaman düşünür kalırdı. Fakat başkaları sorunca; o kadar

⁸ Dergide "Fakat"

⁹ İpek veya bağirsaktan ud teline benzer bir şeydir. İğneler doğrudan doğruya olta kılına bağlanmadan bu beyaz şeye bağlanır. (y.n.)

canavar hikâyeleri ile dolu idi ki, o kadar gece yarıları, denizin karanlık, fosforlu yüzünden hışımla kocaman hayvanlar geçtiğini görmüştü ki... Hikâyelerle hakikatleri karıştırır, muhayyilesinde ve hafızasında yaşayan mahlûkları, denizlerde yaşamış hayvanlar gibi bulup çıkarıverirdi.

Zaten deniz kadar meçhul bir şey var mıydı? Kim bilir olta-ların yetişmediği, ağların serpilmediği denizlerde ne tatlı, güzel balıklar; ne haşin, yırtıcı, hayal edilmez canavarlar vardı.

– Gördüm, Trifon. Bir kıştı. Toriğe çıkmıştık. Bulunduğumuz nişanda¹⁰ pamukbalığı dedikleri bir canavar olduğunu iştmişti. Bu balığın yavrusu yirmi, yirmi beş kilo ağırlığında olurmuş diye duyardık. Bu yavruları büyükler, bir tehlike karşısında yutarlar; tehlike atladıktan sonra tekrar kusarlarmış¹¹. Düşün Trifon! Pamukbalığı ne kadar kocaman bir şey. Pamukbalığını o akşam Rüstem Çavuş yakalamıştı. Biz, bütün kayıklar onun etrafını almıştık. Bembeyaz, hakikaten pamuk gibi beyaz bir mahlûktu. Yalnız ağzı, görülecek bir şeydi! Belki şu kapı kadar büyük. Diş-leri yoktu. Rüstem Çavuş balığın karnına bıçağı daldırınca, bu karnın içinde dört tane dipdiri yavru bulduk. Sonra bu hayvanın yalnızca yavrusu yakalandı mıydı bütün deniz karışır, o cins bütün balıklar sandallara hücum ederler, devirirlermiş. O gece böyle bir vakaya meydan vermemek için kaçmıştık. Sonra bir akşam da...

Hikâyeler birbirini takip eder, Trifon müphem bir korku içinde uyuyuverirdi.

Kış ne kadar çok ne kadar uzun olursa olsun, balık ne kadar az çıkarsa çıksın; yine yaz, bildiği gibi mahrumiyetlerin içinden kafasını kaldıracak ve onu bekleyenlere gelecektir.

Yukarıki iki odasında göçlerin oturduğu, sarı maden toprağı sıvalı küçük evin sahibi Stelyanos¹² Hrisopulos, aşağıda zeminden üç merdivenle inilen bir odada balık ağlarını örmekle

¹⁰ Deniz ortasında balıkların bulunduğu yere nişan veya taş denir (y.n.). Dergide “denir” yerine “tabir olunur” tercih edilmiştir.

¹¹ Dergide cümle “ve” ile başlamaktadır.

¹² Dergide “İstelyanos.”